

Wywiad z Rzecznikiem Praw Dziecka

Dziecko w rodzinie

Przestrzeganie praw dziecka w Polsce
w 2013 roku

Kampanie Rzecznika Praw Dziecka

**RZECZNIK
PRAW DZIECKA**

Spis treści

- 1 Rozmowa z Rzecznikiem Praw Dziecka
- 2 Rzecznik Praw Dziecka, czyli kto?
- 3 Uwikłane w konflikt dorosłych
- 5 Reaguj. Masz prawo!
- 6 Z podziękowaniem dla Starego Doktora
- 8 Informacja o stanie przestrzegania praw dziecka
 - Prawo do życia i ochrony zdrowia
 - Prawo do wychowania w rodzinie
 - Prawo do godziwych warunków socjalnych
 - Prawo do nauki
 - Prawo do ochrony przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem, demoralizacją, zaniedbaniem oraz innym złym traktowaniem
- 16 Wystąpienia Generalne Rzecznika Praw Dziecka
- 19 Odznaka Honorowa za Zasługi dla Ochrony Praw Dziecka
- 20 Dzień Dziecka
- 20 Dziecięcy Telefon Zaufania Rzecznika Praw Dziecka
- III okładka
Życzenia na wakacje

PRAWA DZIECKA dwumiesięcznik.
Redaguje
Dział Komunikacji Społecznej
Biura Rzecznika Praw Dziecka
ul. Przemysłowa 30/32
00-450 Warszawa
telefon: 22 583 66 00
prawa.dziecka@brpd.gov.pl

Copyright © Biuro Rzecznika
Praw Dziecka 2014

Przygotowanie i druk:
LOTOS Poligrafia sp. z o.o.
ul. Wał Miedzeszyński 98
02-987 Warszawa
tel. 22 872 22 68
ww.lotos-poligrafia.pl

Wstęp

„Prawa Dziecka” to dwumiesięcznik, redagowany i wydawany przez Biuro Rzecznika Praw Dziecka. Zajmuje się sprawami z obszaru działalności RPD. W tym numerze przedstawiamy Państwu informacje o zakresie i specyfice działania Rzecznika Praw Dziecka, a także wywiad z Markiem Michalakiem. Ponadto informacje o kampaniach społecznych RPD „Reaguj. Masz prawo” oraz „Jestem mamy i taty”. Dla przypomnienia podajemy również kalendarium dni ważnych na najbliższe miesiące, ze szczególnym uwzględnieniem dni poświęconych dzieciom, oczywiście!

„Dziecko to człowiek, tylko że mały – nie znaczy, że jednak głupi. Ten mały często czuje i widzi więcej niż sobie myślisz” – mówi Marek Michalak. Znajomość i respektowanie praw dziecka to bardzo ważny element wychowania, dobrego życia, szczęśliwej rodziny. Ich przestrzeganie jest obowiązkiem – nie tylko moralnym – nas wszystkich. Chcemy o nich rozmawiać, chcemy o nie dbać i zachęcać do tego innych.

Czekamy na uwagi i pytania Czytelników, będziemy się starać zawsze pozostawać z Wami w kontakcie. Dzieci liczą na nas, dorosłych. Starajmy się temu sprostać.

Z życzeniami ciekawej lektury

Redakcja

Kalendarium

CZERWIEC

- 1 czerwca – Międzynarodowy Dzień Dziecka
- 4 czerwca – Międzynarodowy Dzień Dzieci Będących Ofiarami Agresji
- 16 czerwca – Międzynarodowy Dzień Pomocy Dzieciom Afrykańskim
- 20 czerwca – Światowy Dzień Uchodźcy
- 22 czerwca – Pierwszy Dzień Lata – najdłuższy dzień w roku
- 23 czerwca – Dzień Ojca
- 26 czerwca – Międzynarodowy Dzień Walki z Narkomanią
- 27 czerwca – Światowy Dzień Walki z Cukrzycą

LIPIEC

- 15 lipca – Dzień bez Telefonu Komórkowego
- 24 lipca – Dzień Policjanta (Polska)

SIERPIEŃ

- 12 sierpnia – Międzynarodowy Dzień Młodości (ONZ)
- 13 sierpnia – Dzień Leworęcznych

Rozmowa z Rzecznikiem Praw Dziecka Markiem Michalakiem

Mija pierwszy rok już drugiej Pana kadencji, jak się zmieniły priorytety Rzecznika Praw Dziecka przez ten czas?

– Podczas mojej pierwszej kadencji wiele spraw, które zapowiadałem wcześniej, zostało zrealizowanych, jak chociażby prawo w zakresie ochrony dzieci przed przemocą, w tym przede wszystkim zakaz bicia dzieci. Nowelizacja ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie cztery lata temu uregulowała kwestie wymierzanych dzieciom kar cielesnych, a także ochrony ich zdrowia i życia.

Zmieniło się nie tylko to – nowa ustawa pozwoliła też na sprawniejszą interwencję w sytuacjach, gdy zagrożone jest zdrowie lub życie dziecka. Wówczas można dziecko oddać pod opiekę najbliższej rodzinie, na przykład babci zamiast, jak przedtem, do placówki opiekuńczo-wychowawczej.

Nie oznacza to jednak, że ktokolwiek zamierza zabierać dzieci rodzicom z błahego powodu! A przecież wciąż pojawiają się głosy, że jest inaczej. Dlatego dziś, po czterech latach, nadal trzeba upowszechniać tę ważną wiedzę o prawach dziecka – to jeden z priorytetów – a my, odpowiedzialni za dzieci i starający się je chronić, musimy myśleć, jak zabezpieczać dzieci, korzystając z tych zapisów, a także – co bardzo istotne – niestrudzenie namawiać do reagowania na przemoc.

Innym, ważnym moim priorytetem na dziś jest ochrona zdrowotna dzieci, dostępność do lekarzy specjalistów, ale także monitorowanie losów dziecka już od narodzin. Te wielopłaszczyznowe działania są na dobrej drodze.

Myślę, że w dużej mierze uregulowaliśmy kwestie dotyczące ochrony dzieci przed przemocą seksualną. Przed nami ważny punkt na tej mapie – już niebawem ratyfikacja Konwencji z Lanzarote (*Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych*). Żeby dojść do etapu ratyfikacji, należało wykonać wiele zmian w naszym prawodawstwie. Zmian, które pozwolą lepiej chronić dzieci.

Musimy też zadbać o profesjonalne przygotowanie osób, które będą realizować zapisy tej konwencji, a także uwrażliwić obserwatorów życia, czyli nas, społeczeństwo, byśmy nie odwracali wzroku, widząc przemoc wobec dzieci.

Głównym priorytetem mojej drugiej kadencji jest wymowa kampanii «Reaguj. Masz prawo!» Chodzi o takie wpływanie na ludzi, by wiedzieli i czuli, że trzeba reagować na krzywdę dziecięcą, ponieważ nawet najlepiej wyspecja-

lizowane służby niewiele mogą pomóc, jeśli nie otrzymają tego pierwszego sygnału.

Mamy prawo, a nawet obowiązek reagować, nie bójmy się tego, to jest zwyczajne, ludzkie niesienie pomocy krzywdzonemu dziecku. Nie wolno biernie czekać, aż kolejne dziecko zostanie zgłodzone, pozbawione życia czy zdrowia, nie wolno dopuszczać do sytuacji skrajnej. To prawda, rodzice decydują o wszystkim, co dotyczy ich dziecka, ale tylko dopóty, dopóki mu nie szkodzą. Jeśli jest inaczej, trzeba mieć odwagę i dać sygnał odpowiednim instytucjom, aż do sądu rodzinnego włącznie. Chodzi o zmiany w mentalności, o gotowość i odwagę. Taki jest dalekosiężny cel kampanii «Reaguj. Masz prawo!»

Czy przez 6 lat zmienił się profil spraw, jakimi zajmuje się Rzecznik Praw Dziecka?

Przyzwolenie dla bicia dzieci zmalało z 78% do 60%, więcej jest zgłoszeń do mojego Biura, sygnalizujących krzywdę dziecięcą, a to znaczy, że uczymy się prawidłowo reagować i chronić dzieci. Policyjne statystyki pokazują, że stwierdzonych aktów przemocy wobec dzieci, na różnych płaszczyznach, jest na szczęście mniej. Działania wspólne, systemowe – Parlamentu, rządu, Rzecznika, organizacji pozarządowych, samorządu i wszystkich grup społecznych wreszcie przynoszą efekty.

Mija 25 lat obowiązywania Konwencji o Prawach Dziecka; wszyscy działamy na rzecz coraz lepszej ochrony dzieci, to wreszcie przynosi efekty! Nie bez powodu Polska nazywana jest na świecie „ojczyzną praw dziecka”. Myślę, że kierunek jest właściwy, choć chciałbym, żeby się to działo szybciej, skuteczniej. Pewne rzeczy chętnie bym

przyspieszył i podejmował bardziej radykalne kroki, chroniące dzieci... Ale trzeba obiektywnie stwierdzić, że wspólnymi działaniami zmieniamy wiele.

Przestrzeganie każdego prawa dziecka jest ważne: prawa do życia, do zdrowia, do życia bez przemocy, do wychowania w rodzinie, do zabezpieczenia socjalnego; każde z nich jest ważne. Wstuchując się w głos dziecięcy – a często spotykam się z dziećmi w całej Polsce i z nimi rozmawiam – widzę, że wielu z nas ma problemy z przestrzeganiem artykułu 12 Konwencji o Prawach Dziecka, który mówi, że dziecko w sprawach jego dotyczących ma prawo wyrazić swoje zdanie. To sygnały płynące bezpośrednio od dzieci! 90% spośród nich mówi wprost: najważniejsze prawo, to prawo do wyrażania własnego zdania i prawo do prywatności! Musimy nad jego przestrzeganiem solidniej pracować!

Kto wspiera Rzecznika w jego działaniach?

Każdy sukces to praca wielu ludzi, którym przyświeca wspólny cel. Ważna jest koalicja osób, którym leży na sercu pomoc dzieciom. Udało się taką stworzyć. Moja «koalicja», która bardzo mocno merytorycznie wspiera Rzecznika Praw Dziecka, to grupa Społecznych Doradców RPD, Społeczna Komisja Kodyfikacyjna Prawa Rodzinnego, a także szereg organizacji pozarządowych, na które mogę zawsze liczyć oraz środki masowego przekazu, podejmujące istotne te-

maty. Niezwykle ważne jest życzliwe traktowanie wniosków Rzecznika przez parlament czy rząd. Nie mogę pominąć samorządów lokalnych, kuratorów, całego środowiska edukacji, ale też służby zdrowia, Policji, wymiaru sprawiedliwości, pracowników socjalnych – wiele, wiele różnych osób.

Nawet, jeśli różnimy się w poglądach na pewne kwestie, istotne jest, byśmy zawsze byli gotowi do rzeczowej dyskusji, opartej na argumentach i mieli mocne przekonanie, że największym dobrem, jakie powinno nas łączyć także we wszelkich kwestiach spornych, jest dobro dziecka.

Żeby cokolwiek się działo i miało sens, trzeba znaleźć płaszczyznę współpracy. Niezwykle cenię i szanuję to, że ją znajdujemy.

Nie mogę tu pominąć moich współpracowników, tworzących Biuro Rzecznika Praw Dziecka. To grupa doświadczonych prawników, psychologów, pedagogów; profesjonalistów bardzo zaangażowanych w swoje obowiązki, każdego dnia wspierających moje działania. To dzięki ich ogromnej pracy, analizom, rozmowom, raportom, kontrolem, w roku 2013 – rekordowym w całej historii tej instytucji – można było reagować w kilkudziesięciu tysiącach spraw, dotyczących naruszania czy łamania praw dziecka.

O Biurze Rzecznika Praw Dziecka szerzej opowiemy w następnym numerze naszego dwumiesięcznika. Dziękuję za rozmowę i poświęcony czas.

Rzecznik Praw Dziecka, czyli kto?

Rzecznik Praw Dziecka to ustanowiony artykułem 72 ust. 4 Konstytucji RP z 1997 roku konstytucyjny, jednoosobowy organ kontroli państwa. Jego zadaniem jest stać na straży praw dziecka, określonych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Konwencji o prawach dziecka i innych przepisach prawa. W swoich działaniach zobowiązany jest kierować się dobrem dziecka, mając na względzie, że naturalnym środowiskiem dziecka jest rodzina, a w niej także prawa i obowiązki rodziców oraz ich odpowiedzialność.

Nowelizacja ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka (25 października 2008 r.) wzmocniła jego kompetencje, dając m.in. uprawnienia do:

- wszczynania postępowań w sprawach cywilnych i administracyjnych oraz brania w nich udziału na prawach przysługujących prokuratorowi;
- występowania do właściwych organów o wszczęcie postępowania przygotowawczego oraz z wnioskiem o ukaranie w sprawach o wykroczenia;
- zaskarżenia decyzji administracyjnej;
- zbadania każdej sprawy na miejscu, nawet bez uprzedzenia;
- żądania od organów władzy publicznej, organizacji lub instytucji złożenia wyjaśnień lub udzielenia informacji, a także udostępnienia akt i dokumentów.

Rzecznik Praw Dziecka podejmuje zarówno działania z urzędu, jak też interweniuje w sprawach, zgłaszanych do jego Biura przez same dzieci, a także przez dorosłych, rozmaite organizacje i instytucje.

Instytucje i organizacje, do których zwraca się Rzecznik, w ramach prowadzonych przez siebie spraw, są zobowiązane do udzielenia mu informacji w terminie najpóźniej 30 dni.

Urząd Rzecznika Praw Dziecka od 2000 roku pełnili kolejno: I kadencja – **Marek Piechowiak** (28 czerwca 2000 roku – 12 października 2000 roku), II kadencja – **Paweł Jaros** (16 lutego 2001 roku – 7 kwietnia 2006 roku), III kadencja – **Ewa Sowińska** (7 kwietnia 2006 roku – 30 czerwca 2008 roku), IV kadencja – **Marek Michalak** (25 lipca 2008 roku – 27 sierpnia 2013 roku), V kadencja – **Marek Michalak** – od 27 sierpnia 2013 roku.

Uwikłane w konflikt dorosłych

W 2013 roku blisko połowa spośród ok. 50 tys. spraw zgłoszonych Rzecznikowi Praw Dziecka dotyczyła łamania praw dzieci w sytuacjach okolorzodowowych.

Do Rzecznika Praw Dziecka wpływają dramatyczne apele dotyczące dzieci włączanych w konflikty rozwodowe rodziców. Piszą zarówno rodzice, jak i dzieci przeżywające dramat rozpadu rodziny. Na przykład jeden z chłopców w ciągu dwóch ostatnich lat już trzykrotnie zmieniał zdanie, z którym z rodziców chciałby zamieszkać. Przyznał też, że podczas badań w Rodzinnym Ośrodku Diagnostyczno-Konsultacyjnym udzielał odpowiedzi wcześniej wyuczonych przez rodzica.

To efekty nie tylko manipulacji, ale także oczekiwań rodziców, że dziecko stanowczo opowie się za którymś z nich. Przepisy prawa zobowiązują do uwzględnienia zdania dziecka, jednak nie może przybrać to takich rozmiarów, jak w jednej z prowadzonych przez RPD spraw, gdzie potrzeby dziewczynki w ciągu 6-letniego konfliktu rodziców diagnozowane były przez biegłych psychologów ośmiokrotnie. Rodzice w swojej walce rozwodowej często zapominają o prawach i potrzebach swojego dziecka.

WYGRANI, PRZEGRANI

Praktyka orzekania w sprawach rodzinnych nie sprzyja należycie tworzeniu warunków zapewniających udział obojga rodziców w wychowaniu i opiece nad ich wspólnymi dziećmi. Tendencję tę odzwierciedlają statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości, pokazując spadek liczby orzeczeń przyznających wykonywanie władzy rodzicielskiej obojgu rodzicom. W 2009 roku odnotowano 41,5 proc. takich przypadków, zaś w 2012 roku już tylko 33,3 proc. takich orzeczeń.

RPD zwraca uwagę, że wpływ na tę sytuację może mieć również stosowanie art. 58 par. 1a Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Obserwuje się, że małżonek dominujący w rodzinie, który spodziewa się korzystnego dla siebie rozstrzygnięcia, wykorzystuje swoją uprzywilejowaną pozycję, blokując sporządzenie porozumienia bądź uzależniając jego podpisanie od wprowadzenia wygodnych dla siebie postanowień. Brak porozumienia jest jednoznaczny z ograniczeniem władzy rodzicielskiej jednemu z rodziców, mimo że często mają oni porównywalne kompetencje wychowawcze. Dlatego też problemem tym zajmuje się Komisja Kodyfikacyjna Prawa Rodzinnego działająca przy Rzeczniku Praw Dziecka, która rozważa propozycje zmiany tej normy prawnej.

PLAN WYCHOWAWCZY

– Rozstanie rodziców jest zawsze dla dziecka trudne, więc należy chronić je od urazów związanych z emocjonalnym zaangażowaniem w konflikt rodziców. Tylko w warunkach pełnego porozumienia w zakresie długofalowej współpracy na rzecz wspólnych dzieci możliwa jest pełna realizacja ich praw. Zdarza się, że szanse na nawiązanie tej współpracy zostają zaprzepaszczone wskutek pomówień o stosowaniu przemocy lub dokonania porwania rodzicielskiego – ostrzega Marek Michalak, Rzecznik Praw Dziecka. Dlatego zainaugurował kampanię społeczną „Jestem mamy i taty”, która ma zwrócić uwagę społeczeństwa na problem włączania dzieci w sprawy rozwodowe rodziców oraz stawiania go w sytuacji konfliktu lojalnościowego wobec nich. Marek Michalak przypomina, że „dzieci nie radzą sobie z tą sytuacją, która najwyczerpięj je przerasta. Dorośli rzadko potrafią odłożyć swoje ambicje na bok i priorytetowo potraktować prawa i potrzeby dziecka. Dorośli mają prawo do rozstania, ale powinni pamiętać, że nic nie zwalnia ich z bycia odpowiedzialnymi rodzicami. Niezależnie od tego, co się między nimi wydarzy, dla swoich dzieci zawsze pozostaną mamą i tatą”.

Pełne porozumienie następuje poprzez stworzenie tzw. planu wychowawczego, który musi uwzględniać perspektywę dziecka i jego dobro (w innym przypadku sąd go nie uwzględni). By to osiągnąć, konieczne jest również poznanie swobodnie wyrażonego zdania dziecka. Zdarza się, że w atmosferze wolnej od presji zapewnia się dziecku możliwość udziału w tworzeniu postanowień planu, dotyczących bezpośrednio jego osoby.

Dobrą praktyką jest wypracowywanie porozumienia rodzicielskiego przy udziale mediatora rodzinnego. Mediatorzy wyposażeni są we wzorcowe przykłady takich porozumień, posiadają umiejętność pokierowania rodzicami, by zindywidualizowali plan do potrzeb swojej rodziny. W przypadku zamieszkiwania rodziców w oddzielnych miastach można na przykład zapewnić w porozumieniu kontakt przez Skype'a lub określić sposób kontaktowania się w czasie choroby dziecka.

Mocno skonfliktowani rodzice decydują się na zawieranie porozumień w formie wielostronicowych kontraktów. Zawierają w nich tak niestandardowe postanowienia, jak np. tytuły książek, jakie będzie czytało dziecko, czy określenie marki mleka podawanego dziecku. Przy wypracowywaniu porozumienia mediator przygotowuje dodatkowo strony na trudności mogące pojawić się w jego realizacji,

RANI SZ MNIE

KIEDY SZYDZISZ
Z MOJEGO TATY

NISZCZYSZ MNIE

KIEDY KAŻESZ
WYBIERAĆ

RZECZNIK PRAW DZIECKA

Ponad połowa interwencji u Rzecznika Praw Dziecka to sprawy okołorozwodowe! Każde dziecko ma prawo do dobrej więzi z obojgiem rodziców. Niszcząc tę więź niszczysz dziecko.

WWW.BRPD.GOV.PL

wpracowuje z nimi mechanizmy reakcji w sytuacjach nieobjętych postanowieniami porozumienia.

ROLA PEŁNOMOCNIKA

Strony i ich pełnomocnicy nie doceniają funkcji, jaką w sprawach okołorozwodowych spełniają warsztaty umiejętności rodzicielskich oraz terapia psychologiczna. Są to narzędzia koncentrujące się na uświadomieniu rodzicom potrzeb dziecka w sytuacji ich rozstania. Konsekwencją tego są częste wnioski Rzecznika Praw Dziecka o zastosowanie takiej formy pomocy dziecku i jego rodzicom.

Warto pamiętać, że w orzeczeniu zobowiązującym do podjęcia terapii bądź warsztatów podnoszących kompetencje wychowawcze powinien być określony sposób kontroli wykonywania tego postanowienia np. poprzez zobligowanie rodziców do składania do sądu zaświadczeń potwierdzających uczestnictwo w terapii bądź ustanowienie nadzoru kuratora nad wykonywaniem tego orzeczenia. Terapia jest często jedyną formą budowania i odbudowywania relacji z rodzicem w sytuacji, gdy dziecko jest wrogo do niego nastawione.

Sukces wymienionych środków jest uzależniony od wczesnego ich zastosowania. Na tym powinna koncentrować się rola pełnomocników stron. Podczas udziału w postępowaniach rodzinnych Rzecznik Praw Dziecka obserwuje, że często pełnomocnicy związani umocowaniem klienta zgłaszają wnioski zupełnie nieprzystające do okoliczności sprawy. Zaogniający konflikt jest wniosek rodzica o przejęcie opieki nad dzieckiem w sytuacji jego wcześniejszej bierności w utrzymywaniu relacji z nim bądź złożenie wniosku o ustalenie kontaktów w każdy weekend. Oczekiwanie rodziców, że Rzecznik Praw Dziecka zgłosi udział w postępowaniu, popierając ich wnioski, jest niezrozumieniem funkcji i roli tej instytucji, która w postępowaniach zwraca uwagę na należyte zabezpieczenie wyłącznie dobra dziecka. Nierzadko zdarza się, że wnioski RPD są zupełnie inne niż rodzica, który wnioskował o jego udział w postępowaniu.

Aneta Mikołajczyk

prawnik w Biurze Rzecznika Praw Dziecka

Katarzyna Tomaszewska

prawnik w Biurze Rzecznika Praw Dziecka

Reaguj. Masz prawo!

Otwórzmy oczy na **problem bicia, zaniedbywania i znęcania się** nad dziećmi. **Reagujmy** na wszelkie oznaki przemocy. Nasza reakcja może uratować życie lub zdrowie **dziecka**.

Zdaniem 30% badanych w 2012 roku („Postawy społeczne wobec bicia dzieci” – badania na zlecenie Rzecznika Praw Dziecka opisane przez prof. Ewę Jarosz) nie powinno się wtrącać w to, jak rodzice postępują z dziećmi i w sytuacji stosowania kar fizycznych, bo to jest ich prywatną sprawą.

Wśród osób i instytucji uprawnionych, zdaniem badanych, do interweniowania w rodzinie z problemem przemocy wobec dziecka, wskazywano przede wszystkim osoby bliskie rodzinie – „ktoś bliski rodzinie lub krewny” (26% badanych), ale też, co ważne, odnotowano wysoki poziom wskazań na odpowiedź „każdy, kto wie o takiej

sytuacji” – 34%. Zdecydowana większość badanych – 72% – zareagowałaby, gdyby podejrzewali, że w sąsiedztwie dochodzi do przemocy wobec dziecka.

Rok 2013 został ogłoszony przez Parlament Europejski Europejskim Rokiem Obywateli. Bycie obywatelem to nie tylko przywileje i prawa, ale również obowiązki, kształtowane przez postawę obywatelską. Jednym z przejawów postawy obywatelskiej jest i być powinno reagowanie na krzywdę innego człowieka, na popełnianie w naszej obecności przestępstwa, łamane prawo. Także, a może – zwłaszcza – dziecko.

Kampania «Reaguj. Masz prawo» ma na celu wzmocnienie tego typu postaw obywatelskich przez wpływ na zmianę zachowań w obliczu krzywdzenia dzieci.

Pomysłodawcą i organizatorem kampanii jest Rzecznik Praw Dziecka, który z mocy ustawy podejmuje działania zmierzające do ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem, demoralizacją, zaniedbywaniem oraz innym złym traktowaniem. Stoi na straży praw dziecka z poszanowaniem odpowiedzialności, praw i obowiązków rodziców.

Główny cel kampanii to zmiana postaw świadków krzywdzenia dzieci, z wyłącznie deklaratywnej na aktywną, opartą na rzeczywistym działaniu. Chodzi o nakłonienie społeczeństwa (m.in. lekarzy, pracowników socjalnych, nauczycieli, sąsiadów, krewnych) do reakcji w obliczu zaniedbywania, krzywdzenia dzieci, by doprowadzić do trwałej zmiany nastawienia do kar cielesnych i do kwestii przyzwolenia na bicie dzieci, także przez rodziców.

Na Facebooku stworzono fanpage „Reaguj. Masz prawo!” służący promocji akcji. Informacje zamieszczane w serwisie miały charakter popularnonaukowy. Wskazując odbiorcom, jak reagować na przemoc wobec dzieci, doradzały jak wychowywać bez stosowania przemocy zarówno fizycznej, jak i psychicznej.

Dzięki działaniom komunikacyjnym, aktywnej współpracy z mediami i pozyskaniu licznych ambasadorów, kampania jest szeroko komentowana w mediach od wielu tygodni, stając się tematem powszechnej debaty, zyskując przychylne opinie coraz większej liczby osób. Dotyczy to zarówno jednostkowych odbiorców kampanii, jak i środowisk lokalnych, które we własnym zakresie podjęły działania, mające na celu ograniczenie zjawiska braku wrażliwości na krzywdę dzieci (zaangażowanie gmin,

organizacji pozarządowych, środowiska sportowego etc.)

Kampania „Reaguj. Masz prawo!” została także doceniona w oficjalnym międzynarodowym raporcie Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children powstałym na podstawie ogólnoswiatowego badania dotyczącego przemocy wobec dzieci, przeprowadzonego przez Sekretarza Generalnego ONZ. W publikacji można znaleźć omówienie kampanii, której założenia i przebieg Rzecznik Praw Dziecka przedstawił we wrześniu 2013 roku na dorocznym zjeździe Europejskiej Sieci Rzeczników Praw Dziecka ENOC. W tej samej publikacji **Polska została przedstawiona** (obok Niemiec, Austrii, Holandii, Norwegii i Szwecji), **jako przykład dobrej praktyki w konsekwentnej walce z przemocą wobec dzieci.**

Efektywność kampanii potwierdziły badania, przeprowadzone przez TNS OBOP na zlecenie Rzecznika Praw Dziecka, które wykazały, że przyzwolenie na bicie dzieci w roku 2013 w stosunku do roku 2012 spadło o 8%. Tylko w pierwszych sześciu tygodniach działań ukazało się ponad 130 publikacji, w tym prawie połowa na antenie radia i TV. Liczba kontaktów poprzez nośniki Digital OOH wyniosła 19 936 250. Fanpage zgromadził ponad 11 500 fanów, a jego zasięg wynosił nawet do 256 709 osób tygodniowo.

W marcu br. rozpoczęła się kampania społeczna „Jestem mamy i taty”, która ma zwrócić uwagę dorosłych na problem wiktania dzieci w sprawy rozwodowe rodziców oraz przypomnieć im, że jednym z niezbywalnych praw dziecka jest prawo dziecka do więzi z obojgiem rodziców.

Materiały (internetowe, radiowe, telewizyjne i plakaty) promujące kampanię można pobrać ze strony brpd.gov.pl w zakładce brpd.gov.pl/jestemmamyitaty/.

Z podziękowaniem dla Starego Doktora

Gdyby nie Janusz Korczak, zwany Starym Doktorem, gdyby nie jego wielkie umiłowanie i rozumienie dziecka, wsparte ogromnym doświadczeniem, wiedzą i latami praktyki w bezpośrednich kontaktach z najmłodszymi, trudno przewidzieć, jaka byłaby dziś sytuacja dzieci. Nie tylko w Polsce, choć tu się zaczęło.

Rok 2012 był poświęcony właśnie temu wyjątkowemu człowiekowi. O Korczaku było mnóstwo: publikacje, konferencje, specjalne wystawy, uroczystości upamiętniające ważne, dramatyczne wydarzenia z Jego życia, z życia Jego podopiecznych. W obchody spontanicznie włączali się inni, nie tylko w Europie – ten szczególnie czas podkreślano

nawet w Brazylii! To dowodzi, jak daleko inicjatorzy i realizatorzy Roku Janusza Korczaka dotarli z Jego myślą, Jego ważnym przekazem.

5 grudnia 2012 roku w Teatrze Powszechnym w Warszawie, podczas uroczystości podsumowującej obrady Międzynarodowego Kongresu Praw Dziecka, zorganizowanego przez Rzecznika Praw Dziecka, została ogłoszona „Deklaracja Warszawska”.

To ważny dokument, odwołujący się do idei głoszonych przez wielkiego pedagoga, lekarza i przyjaciela dzieci – Janusza Korczaka – przypomina o niezbywalnej godno-

DEKLARACJA WARSZAWSKA

My, uczestnicy Międzynarodowego Kongresu Praw Dziecka, obradującego w 2012 roku w Warszawie oraz Ci, dla których dobro dziecka oraz ochrona jego naturalnych praw są wartościami najcenniejszymi – w roku poświęconym osobie i ideom Janusza Korczaka – wychowawcy, lekarza, pedagoga, opiekuna sierot, rzecznika praw dziecka w społeczeństwie – zwracamy się do rodziców, wychowawców i opiekunów, do nauczycieli, polityków, duchownych, do wszystkich osób odpowiedzialnych za kształt życia społecznego – z apelem o urzeczywistnianie dziedzictwa Janusza Korczaka.

Fundamentem korczakowskiej filozofii jest mądra miłość do dziecka, uznanie jego podmiotowości, godności, wolności i odpowiedzialności, respektowanie prawa do szacunku, do partnerstwa w rodzinie, społeczeństwie i państwie. Dziecko jest obywatelem, którego głosu należy słuchać zarówno w jego sprawach osobistych, rodzinnych, społecznych i państwowych.

Przypominamy za Januszem Korczakiem, że dzieci – są ludźmi. Dziecko jest człowiekiem, a nie zadatkem na przyszłego człowieka.

Zasady wychowawcze Janusza Korczaka, które legły u podstaw Konwencji o Prawach Dziecka powinny być żywe w rodzinie, w szkole, w placówkach wychowawczych, opiekuńczych, kulturalnych, w działalności organizacji pozarządowych, religijnych i organów władzy publicznej.

Dzisiaj po 23 latach od uchwalenia przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych Konwencji o Prawach Dziecka oczekujemy od każdego państwa:

- Pełnego wdrożenia jej postanowień oraz ratyfikacji wszystkich Protokołów fakultatywnych do Konwencji o Prawach Dziecka
- Powołania w każdym państwie niezależnej instytucji Rzecznika Praw Dziecka
- Ustanawiania praw i tworzenia warunków, w których w pełni będą respektowane naturalne prawa dziecka.

Wimię pokoju i szacunku dla podstawowych praw człowieka oraz wiary w godność i wartość istoty ludzkiej, w dążeniu do zapewnienia każdemu atmosfery szczęścia, miłości i zrozumienia wzywamy zarówno rządy, jak i organizacje pozarządowe oraz wszystkie dorosłe osoby do podjęcia wszelkich działań gwarantujących każdemu dziecku świat wolny od przemocy, upokorzenia, biedy, niesprawiedliwości, dyskryminacji i zaniedbania, gwarantujących wszystkim pokoleniom dobrą przyszłość.

ści dziecka, jego podmiotowości i wartości każdej istoty ludzkiej. Wzywa dorosłych do podejmowania aktywności na rzecz zapewnienia każdemu dziecku szczęśliwego życia w świecie bez przemocy, dyskryminacji, zaniedbywania i innego złego traktowania. «Deklarację Warszawską podpisało wiele autorytetów, począwszy od pary prezydenckiej – Anny i Bronisława Komorowskich. Wśród pierwszych sygnatariuszy Deklaracji znajdują się podpisy takich osób, jak: Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej Ewa Ko-

pacz, Marszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej Bogdan Borusewicz, Minister Spraw Wewnętrznych Jacek Cichocki, Minister Pracy i Polityki Społecznej Władysław Kosiniak-Kamysz, Szef Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Jacek Michałowski, Podsekretarz Stanu w Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Irena Wóycicka oraz Rzecznik Praw Dziecka Marek Michałak. Lista jest bardzo, bardzo długa – to wiele tysięcy nazwisk.

Ważne tematy – wnioski z roku 2013

Przedstawiamy Czytelnikom wyciąg z INFORMACJI O DZIAŁALNOŚCI RZECZNIKA PRAW DZIECKA ZA ROK 2013 w obszarze przestrzegania praw dziecka w Polsce w roku 2013 rozdział pt. „Uwagi o stanie przestrzegania Praw Dziecka”. Rzecznik Praw Dziecka poruszył problemy, które wymagają szczególnej uwagi i wprowadzenia pilnych zmian. Pełny tekst można znaleźć na stronie Rzecznika Praw Dziecka www.brpd.gov.pl, na której umieszczono cały źródłowy dokument.

PRAWO DO ŻYCIA I OCHRONY ZDROWIA

Państwa-Strony uznają, że każde dziecko ma niezbywalne prawo do życia.

(art. 6 Konwencji o Prawach Dziecka)

Państwa-Strony uznają prawo dziecka do jak najwyższego poziomu zdrowia i udogodnień w zakresie leczenia chorób oraz rehabilitacji zdrowotnej.

(art. 24 Konwencji o Prawach Dziecka)

- **niedoszacowanie świadczeń pediatrycznych i stomatologicznych dla dzieci**

Świadczenia medyczne dla dzieci są wyszacowane poniżej kosztów, które ponoszą poszczególne lecznice (świadczeniodawcy).

- **niezrealizowany postulat Rzecznika Praw Dziecka o konieczności corocznego badania każdego dziecka w Polsce przez lekarza pediatrę**

Niezmienne od kilku lat Rzecznik domaga się, aby przynajmniej raz w roku każde dziecko, również zdrowe, zostało przebadane przez lekarza pediatrę. Skuteczna profilaktyka i wdrażanie systemu wczesnego diagnozowania dziecka są konieczne zarówno ze względu na zauważalny wzrost problemów zdrowotnych dzieci, jak też z przyczyn społecznych – zapobiegania krzywdzeniu najmłodszych.

- **niewystarczająca dostępność do lekarzy specjalistów, w szczególności do: pediatrów, okulistów, ortodontów, neonatologów, neurologów, endokrynologów, psychiatrów oraz do specjalistów z zakresu rehabilitacji, chorób metabolicznych i logopedii**

Nadal w wielu miejscowościach występował długi czas oczekiwania na wizytę u lekarza specjalisty. Kontrakty na świadczenia zawierane przez NFZ opierały się na zasadach rynkowych, czyli najczęściej kontrakt otrzymywała placówka oferująca najtańsze usługi, a nie usługi na najwyższym poziomie. Takie rozwiązanie prowadziło do nierównomiernego rozmieszczenia placówek. Przykładowo: we Wrocławiu funkcjonowały poradnie logopedyczne obsługujące małych pacjentów z całego województwa. Rodzice noworodków uro-

dzonych w Chojnicach musieli dojeżdżać do poradni konsultacyjnej dla noworodków w Tczewie.

- **dostępność dzieci z niepełnosprawnością do leczenia i rehabilitacji**

Dzieci z niepełnosprawnością powinny być leczone i rehabilitowane zgodnie ze sporządzonym planem leczenia. Od rejestracji dziecka w placówce ochrony zdrowia do momentu wdrożenia zalecanych zabiegów leczniczych często upływa kilka lub kilkanaście miesięcy, co czyni rekomendowane zabiegi mniej skutecznymi lub nawet bezcelowymi.

- **niedostateczne działania podejmowane na rzecz poprawy stanu uzębienia dzieci – wciąż aktualny postulat z lat ubiegłych**

Rzecznik wielokrotnie wskazywał na konieczność przyjęcia konkretnych rozwiązań podnoszących poziom opieki stomatologicznej u dzieci. Należy podkreślić, że w grupie 15-latków w województwie wykazującym się największymi osiągnięciami w zakresie leczenia próchnicy 81% dzieci było chorych na próchnicę.

- **samozkodzenia, próby samobójcze, samobójstwa dzieci**

Nadal nie została uregulowana kwestia właściwego zabezpieczenia małych pod względem opieki psychologiczno-psychiatrycznej. Obserwuje się zjawisko wśród dzieci dotkniętych zaburzeniami depresyjno-lękowymi, które podejmują próby samobójcze i zamierzone samookaleczenia. Istnieje pilna potrzeba wprowadzenia systemu gromadzenia i analizy danych odzwierciedlających prawdziwą skalę zjawiska. Brak jest programu profilaktyki zapobiegania samobójstwom dzieci.

- **brak rozstrzygnięć w zakresie dostępności do niektórych nowoczesnych leków i programów terapeutycznych**

W dalszym ciągu długotrwałe procedury podejmowania decyzji w zakresie udostępniania leku i standardów medycznego postępowania powodują ograniczenia dostępności do leków bądź programów terapeutycznych. Przykładem jest

leczenie chorób rzadkich, aktualizacja programów szczepień dostępnych w ramach środków publicznych, leczenie autyzmu.

- **spożywanie alkoholu przez kobiety w ciąży**

Nadal bardzo niepokojący jest duży odsetek kobiet deklarujących spożywanie alkoholu w trakcie ciąży. Może to prowadzić do występowania nieprawidłowości neurobehawioralnych oraz zmian w budowie ciała i organach wewnętrznych u dzieci.

- **problem nadwagi i otyłości wśród dzieci**

Według danych Instytutu Żywności i Żywności, co dziesiąte polskie dziecko jest otyłe, co piąte waży za dużo. Tylko 30% dzieci uprawia formy aktywności fizycznej niezbędne dla potrzeb fizjologicznych organizmu.

- **problem wspierania młodych rodziców, w tym małoletnich**

W Polsce 3,5–5% dzieci rodzonych jest przez małoletnie matki. Ciężkie małoletnich nie są planowane. Stwarzają określone niebezpieczeństwa zdrowotne dla matki, jak i dziecka.

System opieki zdrowotnej nie uwzględnia specyficznych potrzeb małoletnich rodziców.

- **używanie przez dzieci i nadużywanie przez dorosłych alkoholu i innych środków psychoaktywnych**

Nadal w Polsce nie są prowadzone kompleksowe badania dotyczące zażywania przez dzieci środków psychoaktywnych oraz leków w celach niemedycznych. Brak danych nie pozwala na ocenę skali zjawiska i wdrożenie skutecznego programu przeciwdziałania.

- **niedostateczną opiekę zdrowotną w przedszkolach i szkołach**

Kontrakty z pielęgniarkami na pracę w wymiarze kilku godzin w tygodniu nie zabezpieczają potrzeb dzieci, w tym dzieci przewlekle chorych.

- **występowanie wszawicy**

Nasila się występowanie wszawicy wśród dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym.

PRAWO DO WYCHOWANIA W RODZINIE

(...) Państwa-Strony będą okazywały odpowiednią pomoc rodzicom oraz opiekunom prawnym w wykonywaniu przez nich obowiązków związanych z wychowywaniem dzieci oraz zapewnią rozwój instytucji, zakładów i usług w zakresie opieki nad dziećmi.

(art. 18 Konwencji o Prawach Dziecka)

- **konieczność podnoszenia kompetencji wychowawczych**

Kluczowym czynnikiem przeciwdziałającym umieszczeniu dzieci w pieczy zastępczej jest wspieranie rodzin w podnoszeniu ich kompetencji wychowawczych. Zbyt rzadko sądy kierują na warsztaty z zakresu umiejętności rodzicielskich, które powinny stanowić podstawowy środek wspierający rodzinę w pojawiających się trudnościach z wychowywaniem dziecka.

- **ukierunkowanie działań na wsparcie rodziny**

Zbyt często dzieci umieszczane są poza rodziną biologiczną. System wspierania rodziny powinien koncentrować się na maksymalnym wykorzystaniu możliwości wsparcia rodziny biologicznej. Podmioty odpowiedzialne za pomoc rodzinie powinny ściślej ze sobą współpracować.

- **prawo dziecka do wychowania przez oboje rodziców**

Analizy statystyk świadczą o asymetrycznej pozycji matek i ojców w postępowaniach rozwodowych i opiekuńczych, wskazując, że częściej władzę rodzicielską powierza się matkom. Należy zrezygnować z konfliktogennych przepisów pra-

wa rodzinnego i dokonać wprowadzenia nowych rozwiązań, gwarantujących prawo dziecka do wychowania przez oboje rodziców.

- **zagwarantowanie małoletnim matkom możliwości wychowywania dziecka**

Należy stworzyć warunki zapewniające małoletnim matkom przebywającym w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, edukacyjnych i resocjalizacyjnych możliwość wychowywania swoich dzieci.

- **złagodzenie skutków emigracji zarobkowej rodziców lub innych przeszkód w sprawowaniu władzy rodzicielskiej**

Częste migracje zarobkowe rodziców, ale także zdarzenia losowe uniemożliwiające sprawowanie bezpośredniej pieczy nad dzieckiem, powinny wiązać się z zapewnieniem prawidłowej opieki małoletnim, eliminując umieszczenie dziecka w formach instytucjonalnej opieki zastępczej oraz stygmatyzowanie rodziców przez orzeczenia o ograniczeniu albo zawieszeniu władzy rodzicielskiej.

- **spójność procedur adopcyjnych**

Celem wyeliminowania tzw. szarej strefy adopcyjnej konieczne jest uregulowanie warunków tzw. adopcji ze wskazaniem. Możliwość wskazywania przez rodziców biologicznych przyszłych przysposabiających powinna być ograniczona do krewnych i powinowatych rodziców dziecka. Rzecznik przedstawił projekt nowelizacji przepisów w tym zakresie.

- **adopcje dzieci z niepełnosprawnością**

Nadal problemem pozostaje mała ilość przysposobień dzieci z niepełnosprawnością. Konieczne jest wdrożenie programów powodujących zwiększenie zainteresowania dziećmi z niepełnosprawnością oczekującymi na adopcję.

- **uwzględnianie zdania dziecka w sprawach jego dotyczących**

Zbyt rzadko organy decydujące w sprawach dzieci uwzględniają ich zdanie. Niewątpliwie poznanie zdania dziecka, którego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala oraz uwzględnienie jego rozsądnych życzeń powinno być powszechnym standardem we wszystkich sprawach dotyczących małoletnich.

- **niedostateczną reprezentację dziecka w sprawach rodzinnych i opiekuńczych**

Brak należytej reprezentacji dzieci pozostawionych bez opieki w sprawach rodzinnych i opiekuńczych dotyczy w szczególności sytuacji małoletnich, w tym cudzoziemców, porzuconych przez ich rodziców biologicznych. Innym problemem pozostaje sytuacja, gdy rodzice dzieci, będący ich przedstawicielami ustawowymi, nie są zainteresowani należytym reprezentowaniem dziecka w postępowaniu wpływającym na sytuację małoletniego. Proponuje się podjęcie prac legislacyjnych mających na celu wprowadzenie tzw. adwokata dla małoletniego.

- **przewlekłość postępowań sądowych**

W dalszym ciągu organizacja sądownictwa rodzinnego nie sprzyja sprawnemu i szybkiemu rozpoznawaniu spraw rodzinnych. Wynika to z wad systemowych, które doprowadziły do osłabienia sądownictwa rodzinnego. Rozwiązanie problemu wymaga pogłębionej debaty i szeroko zakrojonych działań zaradczych.

- **mediację w sprawach rodzinnych**

Sądy zbyt rzadko kierują zwaśnionych na mediację lub następuje to zbyt późno. Również sami skonfliktowani niechętnie korzystają z alternatywnych metod rozwiązywania sporów. Jednym z możliwych rozwiązań propagujących tę instytucję mogłyby być spotkania informacyjne na temat zalet ugodowego i kompleksowego dochodzenia do rozwiązania sporu w wyniku mediacji w sprawach rodzinnych i opiekuńczych. Rzecznik postuluje także o przejęcie kosztów mediacji przez Skarb Państwa.

- **zjawisko tzw. porwań rodzicielskich**

Rodzice dzieci coraz częściej traktowali tzw. porwania rodzicielskie jako sposób walki o powierzenie władzy rodzicielskiej nad dzieckiem. Gdy oboje rodzice mają pełnię władzy rodzicielskiej, a jedno z nich bez zgody drugiego zmienia miejsce pobytu dziecka to takie zachowanie nie podlega żadnym sankcjom karnym.

- **niską skuteczność egzekucji prawa dziecka do kontaktu z rodzicami**

Nadal istnieją trudności w realizacji prawa dziecka do kontaktu z rodzicami. Powodem takiej sytuacji są m.in.: przewlekłość postępowań, brak priorytetowego traktowania tego rodzaju spraw, niskie kwoty zasądzone od rodzica niespełniającego orzeczenia.

- **status kuratora w sprawach rodzinnych i opiekuńczych**

Brak jednoznacznego ustalenia statusu kuratorów w sprawach związanych z wykonywaniem orzeczeń sądów rodzinnych, jak i sprecyzowania ich uprawnień w ramach podejmowanych czynności wiązało się z ograniczeniami w skutecznej realizacji decyzji sądowych i niepełną ochroną praw dzieci w tym zakresie.

- **niską świadomość w zakresie funkcjonowania Konwencji haskiej dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę**

Zjawisko uprowadzenia dziecka za granicę nadal ma miejsce. Rodzice nie posiadają odpowiedniej wiedzy na temat konsekwencji związanych z wywiezieniem małoletniego za granicę bez zgody drugiego rodzica. Dotyczy to zarówno tych, którzy uprowadzali dziecko, jak i tych, którzy próbowali sprowadzić je z powrotem. Brak wiedzy o obowiązujących procedurach wydłużał je, podczas gdy w tych przypadkach szczególnie liczyła się szybkość i sprawność działania.

- **ograniczanie kontaktu podopiecznych placówek opiekuńczo-wychowawczych z rodziną biologiczną**

Placówki opiekuńczo-wychowawcze ograniczają kontakty przebywającego w nich dziecka z rodziną biologiczną. Należy wyeliminować możliwość stosowania kary pozbawienia wychowanka prawa do kontaktu z rodziną.

- **procedury kwalifikacyjne dla kandydatów na opiekunów zastępczych**

Zapewnienie bezpieczeństwa dzieciom umieszczonym w rodzinach zastępczych niespokrewnionych wiąże się z koniecznością przeprowadzenia rzetelnych badań psychologicznych dla kandydatów na rodziców zastępczych. Opinie organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej o kandydatach na rodzinę zastępczą powinny bazować na pogłębionym wywiadzie, także środowiskowym.

- **organizację szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka**

Z uwagi na bezpieczeństwo dzieci przebywających w pieczy zastępczej należy dążyć, by przygotowanie przyszłych rodziców zastępczych czy prowadzących rodzinny dom dziecka było rzetelne i wyczerpujące. Postuluje się uzupełnienie programu szkolenia o obowiązkowe zajęcia specjalistyczne z zakresu pracy z dzieckiem krzywdzonym. Zasadnym jest również

ujednoczenie organizacji szkoleń prowadzonych przez różne podmioty.

- **zagrożenie likwidacją placówek wsparcia dziennego**

Pomimo wydłużenia czasu na przystosowanie świetlic środowiskowych i socjoterapeutycznych do obowiązujących standardów sanitarnych i bezpieczeństwa pożarowego, placówki te nie były w stanie spełnić stawianych im wymagań. Z uwagi na duże znaczenie tych placówek w profilaktyce rodzinnej konieczne jest wprowadzenie zmian w przepisach prawa umożliwiających im dalsze funkcjonowanie. Oczywiście nie może mieć to miejsca kosztem bezpieczeństwa dzieci.

- **detencję dzieci cudzoziemców w Polsce**

Rzecznik z zadowoleniem przyjął zmiany w ustawie o cudzoziemcach ograniczające stosowanie detencji względem małoletnich poniżej 15. roku życia oraz wprowadzające przepisy zapewniające dzieciom realizację prawa do uczestniczenia w zajęciach dydaktyczno-wychowawczych i rekreacyjno-sportowych. Jednakże nadal podtrzymuje stanowisko, że małoletni cudzoziemcy przebywający w Polsce bez opieki, nie

powinni być umieszczani w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców.

- **monitorowanie funkcjonowania ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej**

Krótki okres obowiązywania ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wiąże się z koniecznością dalszego monitorowania jej skutków i podejmowania działań związanych ze zgłaszanymi problemami w jej funkcjonowaniu. Niezbędne jest również wyposażenie sędziów rodzinnych w wiedzę związaną ze stosowaniem tej ustawy.

- **nieskuteczność postępowań wykonawczych**

Analiza prowadzonych w sądach postępowań wykonawczych wskazuje, że często dochodzi do sytuacji, w których prowadzi się bardzo długie – nawet kilkuletnie – nadzory kuratorskie, przy równoczesnym braku reakcji ze strony sądu rodzinnego. Brak odpowiednich zarządzeń ze strony sądu, mimo długotrwałego nadzoru kuratora, zagraża prawu dzieci do harmonijnego rozwoju w odpowiednim środowisku opiekuńczo-wychowawczym.

PRAWO DO GODZIWYCH WARUNKÓW SOCJALNYCH

Państwa-Strony będą uznawać prawo każdego dziecka do korzystania z systemu zabezpieczenia społecznego, w tym ubezpieczeń socjalnych (...).

(art. 26 Konwencji o Prawach Dziecka)

- **ubóstwo**

Nadal ogromny problem stanowi ubóstwo wśród dzieci. Według opublikowanego w październiku 2013 roku Raportu Głównego Urzędu Statystycznego pt. „Ubóstwo w Polsce w świetle badań GUS najbardziej zagrożoną grupą społeczną są dzieci”¹.

Według raportu² UNICEF, 14,5% polskich dzieci jest zagrożonych ubóstwem. Trudna sytuacja życiowa i materialna najczęściej dotyka rodzin, w których jest więcej niż troje dzieci. Problemy dotyczą między innymi braku wystarczającej ilości miejsc w żłobkach i przedszkolach. Niezwłocznie należy zintensyfikować prace zmierzające do systemowego wsparcia rodzin wielodzietnych.

- **nieskuteczne funkcjonowanie systemu pomocy społecznej dla rodzin z dziećmi**

Pomoc rodzinie głównie nastawiona jest na realizację rozbudowanego systemu przyznawania świadczeń (kilkadziesiąt

rodzajów świadczeń pieniężnych wspomagających rodzinę), a nie na podejmowanie działań mających na celu wyjście rodziny z kryzysu, a tym samym przejęcia przez rodziców odpowiedzialności za stworzenie odpowiednich warunków do prawidłowego rozwoju ich dzieci.

- **brak odpowiednich warunków mieszkaniowych rodzin z dziećmi**

Na podstawie art. 7 ustawy o samorządzie gminnym, gminy powinny rozwijać komunalne budownictwo mieszkaniowe w celu zaspokajania potrzeb mieszkańców wspólnoty samorządowej. Brak wolnych lokali oraz środków finansowych na rozwój i modernizację zasobu lokalowego powodował, że nie wypełniały tego zadania w sposób należyty. Realizacja wniosków o przydział lub zamianę mieszkań trwała często kilka lat. Brakuje skutecznych rozwiązań systemowych ukierunkowanych na wspieranie gmin w rozwoju komunalnego budownictwa mieszkaniowego.

- **brak tymczasowego schronienia dla rodzin z dziećmi**

Rodziny z dziećmi zagrożone bezdomnością nie miały często możliwości uzyskania pomocy w formie tymczasowego schronienia przy zachowaniu integralności rodziny. W takich sytuacjach dzieci zwykle były kierowane do pieczy zastępczej.

- **realizację orzeczeń o stopniu niepełnosprawności**

Pomimo wskazania w orzeczeniu o stopniu niepełnosprawności konieczności zamieszkania dziecka w oddzielnym poko-

¹ Raport Ubóstwo w Polsce w świetle badań GUS, opr. Departament Badań Społecznych i Warunków Życia Urzędu Statystycznego w Łodzi, Warszawa 2013 r., s. 10.

² Raport UNICEF, *Ubóstwo dzieci. Najnowsze dane dotyczące ubóstwa dzieci w krajach rozwiniętych*, 2012 r. 249 i przedszkolach oraz wysokości opłat za usługi opiekuńcze.

ju, władze samorządowe, przyznając rodzinie lokal socjalny, nie uwzględniały tych wskazań. Ponadto rodzinom przydzielane były lokale socjalne, które ze względu na stan techniczny i niski standard, nie nadawały się do zamieszkania przez dzieci z niepełnosprawnością i przewlekle chore.

- **pomoc finansową dla dzieci z niepełnosprawnościami**

Świadczenia, zasiłki i dodatki dla opiekuna przeznaczone na pomoc dzieciom z niepełnosprawnościami oraz ich rodzinom są niewystarczające i nie uwzględniają szczególnego nakładu czasu i środków koniecznych dla zapewnienia potrzeb tych dzieci.

- **niską skuteczność egzekwowania świadczeń alimentacyjnych**

Niewłaściwa koordynacja działań organów powołanych do egzekwowania obowiązku alimentacyjnego, brak prawnej możliwości podążania z egzekucją komorniczą za dłużnikiem zmieniającym miejsce zamieszkania, zła wola zobowiązanych do alimentacji wpływały na małą skuteczność egzekwowania świadczeń alimentacyjnych. Powiększającą się grupę osób, które nie płaciły alimentów, stanowili również zobowiązani przebywający za granicą.

- **brak możliwości zaliczenia do dochodu utraconego świadczeń wypłacanych z funduszu alimentacyjnego, które wstrzymano wraz ze śmiercią osoby zobowiązanej**

Brak jest w ustawie o świadczeniach rodzinnych poszerzonego katalogu dochodu utraconego o utratę świadczeń z funduszu alimentacyjnego, które zostały wstrzymane wraz ze śmiercią osoby zobowiązanej.

- **bariery architektoniczne**

Nadal występujące w przestrzeni publicznej bariery architektoniczne utrudniają bądź uniemożliwiają prawidłowe funkcjonowanie dzieci z niepełnosprawnością w społeczeństwie.

- **likwidację placów zabaw**

Zauważalnym problemem w gminach była likwidacja gminnych placów zabaw, ponieważ nie spełniały warunków technicznych.

- **brak zintegrowanego systemu bezpłatnej pomocy prawnej**

W Polsce brak jest jednolitego systemu bezpłatnej pomocy prawnej. Instytucje udzielające porad są rozproszone, a rodziny pozostające w trudnej sytuacji materialnej mają problem w uzyskaniu takiej pomocy.

PRAWO DO NAUKI

Państwa-Strony uznają prawo dziecka do nauki (...) na zasadzie równych szans (...).

(art. 28 Konwencji o Prawach Dziecka)

- **dostęp dzieci do opieki żłobkowej**

Nadal nie został rozwiązany problem zbyt małej liczby miejsc w placówkach zapewniających opiekę najmłodszym dzieciom. Z danych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej wynika, iż na koniec 2013 roku na terenie całego kraju funkcjonowało 1 243 żłobki i 212 klubów dziecięcych. Uczęszczało do nich – odpowiednio – ok. 42,8 tys. i 705 dzieci. Ponadto opiekę nad dziećmi do lat 3 sprawowało 56 dziennych opiekunów i ok. 9,1 tys. niań. Liczba dzieci w instytucjach utworzonych i/lub prowadzonych przez gminę oraz dotowanych przez gminę według stanu na dzień 31 grudnia 2012 roku. wynosiła ok. 39,2 tys., a pod koniec 2013 roku – ok. 43,6 tys. Należy odnotować wzrost liczby miejsc we wspomnianych formach opieki o ok. 4,4 tys. w stosunku do roku 2012.

- **dostęp dzieci w wieku 3 i 4 lat do edukacji przedszkolnej**

Z informacji przekazanych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej wynika, iż w roku szkolnym 2013/2014 57,3% dzieci w wieku 3 lat oraz 70,5% dzieci w wieku 4 lat objętych jest wychowaniem przedszkolnym.

Z porównania danych za bieżący i ubiegły rok szkolny wiadać, iż wystąpił wzrost wskaźnika upowszechniania edukacji przedszkolnej wśród dzieci w wieku 3 i 4 lat – z ok. 59,3% do ok. 64%.

Niestety obserwuje się dysproporcje w dostępie dzieci do edukacji przedszkolnej w zależności od miejsca zamieszkania. Ok. 41% dzieci 3-letnich zamieszkałych na wsi uczęszcza do przedszkoli. Tymczasem ich rówieśnicy w przedszkolach w mieście stanowią ok. 69%. Podobny problem występuje wśród dzieci 4-letnich objętych edukacją przedszkolną: na wsi – 58%, a w mieście – 79,4%.

- **kary naruszające godność dziecka**

Nadal występującym problemem są tworzone w szkołach i placówkach (w tym pieczy zastępczej) systemy kar, które naruszają prawa dziecka (np. udzielanie nagany na forum grupy, brak trybu odwoławczego od nałożonej kary, stosowanie kar nieujętych w wewnętrznych uregulowaniach). Wymaga to zwiększenia nadzoru ze strony uprawnionych instytucji nad wewnętrznymi uregulowaniami szkół i placówek w tym zakresie.

- **organizację pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolach, szkołach i placówkach**

Wnioski z podejmowanych przez Rzecznika Praw Dziecka interwencji wskazują na niedostateczną jakość udzielanej

dzieciom pomocy psychologiczno-pedagogicznej, szczególnie w odniesieniu do dzieci z niepełnosprawnościami. Pracownicy pedagogiczni często nie radzą sobie z dostosowaniem metod pracy do potrzeb dzieci. Konieczne jest dokonanie zmian w kształceniu nauczycieli i specjalistów oraz doskonaleniu zawodowym.

• opiekę w placówkach oświatowych nad dziećmi z niepełnosprawnościami i przewlekle chorymi

W dalszym ciągu do Rzecznika Praw Dziecka napływają sygnały o trudnościach w uzyskaniu dostępu do świadczeń medycznych wykonywanych przez pielęgniarkę szkolną w odniesieniu do dzieci z niepełnosprawnościami i przewlekle chorych. W myśl ustawy o zawodzie pielęgniarki i położnej, pielęgniarka jest samodzielnym praktykiem. Udziela w określonym zakresie świadczeń zapobiegawczych, diagnostycznych, leczniczych i rehabilitacyjnych oraz medycznych czynności ratunkowych. Niezbędne jest przeprowadzenie akcji edukacyjnej dla dyrektorów placówek oświatowych w tym zakresie. Dzieci z niepełnosprawnością nie powinny napotykać na jakiegokolwiek przeszkodę w postaci udzielenia im pomocy przez osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje.

• żywienie dzieci w żłobkach, przedszkolach i szkołach

Badania dotyczące oceny żywienia w stołówkach w żłobkach, przedszkolach i szkołach wskazują, że dieta dzieci jest źle zbilansowana, a przy tym niedostosowana do ich wieku i potrzeb rozwojowych. Rzecznik Praw Dziecka będzie nadal postulował pilne podjęcie działań w zakresie poprawy jakości żywienia dzieci poprzez wprowadzenie stosownych regulacji prawnych, obligujących do realizacji norm żywieniowych, opracowanych przez Instytut Żywności i Żywienia. Konieczne jest również zwrócenie uwagi na asortyment produktów żywnościowych w sklepikach szkolnych.

• nadzór dyrektorów nad pracą placówek oświatowych

Interwencje podejmowane przez Rzecznika wskazują, że dyrektorzy placówek oświatowych nie zawsze wywiązywali się z wykonywania nadzoru pedagogicznego nad pracą wychowawców, nauczycieli i specjalistów. Zaburzało to właściwą realizację procesu wychowawczego i edukacyjnego. Zastrzeżenia budził nadzór nad jakością tworzonych programów profilaktyki i programów wychowawczych oraz ich modyfikacją, dokonywaną na podstawie badania skuteczności podejmowanych działań. W efekcie dzieci ponosiły konsekwencje niewłaściwego wykonywania pracy przez pracowników pedagogicznych. Występujące nieprawidłowości dotyczyły niestarannie sprawowanej opieki nad uczniami (np. nieumyślne pozostawienie dziecka w sali po zakończonych zajęciach) oraz błędów w dokumentacji wypadkowej.

• współpracę szkoły z rodzicami

Nadal aktualny pozostaje problem nawiązywania niewłaściwych relacji pomiędzy pracownikami szkół a rodzicami

uczniów. Zaniedbania w tym obszarze powodowały przesadne skupianie się na relacjach dorosłych (konflikt z nauczycielem, dyrektorem, innym rodzicem) przy jednoczesnym zmniejszaniu rangi problemów dziecka. Brak porozumienia w sprawach dzieci zaburzał proces wychowawczy i edukacyjny.

Rodzice nie czują się współgospodarzami placówek. Słaba znajomość prawa przez rodziców powoduje występowanie nieprawidłowości dotyczących funkcjonowania rad rodziców (w zakresie wyboru członków rady rodziców, kompetencji rady oraz stosowania warunku dobrowolności wplatania składek na fundusz rady rodziców – co prowadzi do nierównego traktowania uczniów). Niezbędne jest dążenie do poprawy współpracy w tym zakresie.

• dowóz dzieci do szkół i przedszkoli

Aktualny pozostaje problem niewłaściwie zorganizowanego dowożenia dzieci do przedszkoli i szkół. Rodzice nie wyrażali zgody na tworzenie punktów zbiorczych znacznie oddalonych od miejsca ich zamieszkania. Podnosili kwestię zagrożenia bezpieczeństwa dzieci pokonujących znaczną odległość wzdłuż ruchliwej i nieoświetlonej drogi bez pobocza, by dojść do ustalonego przez gminę punktu zbiorczego. Jednym z powodów nasilenia się powyższego problemu w ciągu ostatnich lat była likwidacja wielu małych szkół wiejskich.

W szczególnie trudnej sytuacji znalazły się dzieci z niepełnosprawnościami. Wiele gmin nie realizowało prawidłowo swojego obowiązku w tym zakresie. Rodzice kwestionowali kwoty proponowane w zawieranych umowach (w przypadkach, gdy to oni dowożą dzieci do szkoły). Niejednokrotnie gminy odmawiały dowożenia dzieci do szkół wybranych przez rodziców (placówek gwarantujących pełną realizację zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego). Pojawiał się również problem niedostosowania organizacji dowozu dzieci do planu zajęć szkolnych, co znacznie wydłużało pobyt dziecka z niepełnosprawnością poza domem.

• realizację prawa do wypoczynku dzieci z niepełnosprawnościami

Zbyt mały jest udział dzieci z niepełnosprawnościami w różnych formach wypoczynku. Podczas ubiegłorocznych ferii zimowych stanowiły one zaledwie 0,3% wszystkich uczestników, a podczas letnich wakacji – 0,9%. Rzecznik Praw Dziecka wskazał Ministrowi Edukacji Narodowej na potrzebę zintensyfikowania działań w celu poprawy dostępu dzieci z niepełnosprawnością do wypoczynku organizowanego w gronie rówieśników.

• dostęp do nowych technologii edukacyjnych dla dzieci z niepełnosprawnościami

Wiele programów, wykorzystujących najnowsze osiągnięcia technologiczne, np. e-podręczniki, realizowanych jest jedynie wobec dzieci zdrowych. Należy podjąć działania w celu projektowania i proponowania najnowszych rozwiązań dostosowanych do potrzeb dzieci z różnego rodzaju niepełnosprawnościami.

- **dostęp do dóbr kultury dla dzieci z niepełnosprawnościami**

Mimo obserwowanej poprawy, nadal w publicznej sferze medialnej oraz wielu bibliotekach, muzeach i innych instytucjach kultury brak jest oferty dla dzieci z różnego rodzaju niepełnosprawnościami.

- **finansowanie edukacji dzieci z niepełnosprawnościami**

Środki finansowe w ramach subwencji oświatowej na edukację dzieci z niepełnosprawnościami nie trafiają w całości na zabezpieczenie potrzeb tych dzieci. Samorzędy nie są zobowiązane do szczegółowego ich rozliczania. Należy dążyć do wprowadzenia takich uregulowań prawnych, które zobowiążą gminy do wydatkowania tych środków zgodnie z przeznaczeniem (np. jako dotacja celowa) oraz umożliwią kontrolę w tym zakresie przez organy nadzoru.

- **realizację obowiązków dotyczących udogodnień w programach telewizyjnych dla osób z niepełnosprawnościami**

Z art. 18a ustawy o radiofonii i telewizji wynika dla nadawców telewizyjnych obowiązek dostarczania w określonym wymiarze czasowym usług dla osób z niepełnosprawnością

narządu wzroku i niepełnosprawnością narządu słuchu. Czas emisji audycji dla dzieci z tymi niepełnosprawnościami nie jest wystarczający.

- **niski poziom edukacji prawnej**

Funkcjonowanie w nowoczesnym społeczeństwie wymaga znajomości prawa oraz podstawowych reguł rządzących demokratycznym państwem. Rzecznik Praw Dziecka nadal będzie postulował wprowadzenie zajęć z „praktycznej nauki prawa” w szkołach.

- **równe traktowanie uczniów startujących w konkursach przedmiotowych organizowanych przez kuratorów oświaty**

Niezbędne jest ujednoczenie regulaminów konkursów przedmiotowych, organizowanych dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjów na terenie całego kraju, tak aby ich laureaci i finaliści – bez względu na miejsce uczęszczania do szkoły – nie czuli się dyskryminowani. Ponadto konieczne jest dostosowanie zadań konkursowych (w treści i formie) do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami (m.in. niewidomych, słabo słyszających, niesłyszających).

PRAWO DO OCHRONY PRZED PRZEMOCĄ, OKRUCIEŃSTWEM, WYZYSKIEM, DEMORALIZACJĄ, ZANIEDBANIEM ORAZ INNYM ZŁYM TRAKTOWANIEM

Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe kroki (...) dla ochrony dziecka przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, krzywdy lub zaniedbania bądź złego traktowania lub wyzysku, w tym wykorzystywania w celach seksualnych (...).

(art. 19 Konwencji o Prawach Dziecka)

- **wysoki poziom akceptacji dla stosowania kar cielesnych**

W dalszym ciągu występuje zbyt duży poziom akceptacji społecznej dla stosowania kar cielesnych wobec dzieci. Z badań zleconych w 2013 roku przez Rzecznika Praw Dziecka wynika, że w porównaniu z rokiem 2012 zaobserwowano ośmioprocentową różnicę w zakresie zmniejszenia społecznej akceptacji dla bicia dzieci. Utrzymywała się ona na nadal wysokim poziomie 60%. Należy kontynuować intensywne kampanie społeczne i programy edukacyjne mające na celu zwiększanie świadomości Polaków, zwłaszcza w zakresie negatywnych skutków stosowania przemocy wobec dziecka.

- **wykorzystywanie seksualne dzieci**

Nadużycia seksualne wobec dzieci to kategoria przestępstw o szczególnie okrutnym i dotkliwym charakterze. Prawa małoletnich w tym zakresie muszą być zabezpieczone i chronione w sposób szczególny. Polska jako jeden z ponad 30 krajów podpisała w lipcu 2007 roku Konwencję Rady

Europy z Lanzarote o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, która jest pierwszym międzynarodowym instrumentem, gwarantującym zwalczanie wszelkich form przemocy seksualnej wobec dzieci, w tym nadużyć popełnianych z wykorzystaniem nowych technologii. Konwencja przewiduje bardzo szeroką ochronę dzieci oraz zakłada usprawnienie międzynarodowej współpracy w zakresie przeciwdziałania przemocy seksualnej i rozpowszechniania pornografii dziecięcej. Rzecznik Praw Dziecka w dalszym ciągu wnioskuje o jak najszybsze ratyfikowanie Konwencji.

- **przemoc wobec dzieci ze strony opiekunów i nauczycieli**

Rzecznik Praw Dziecka odnotował wiele przypadków stosowania przemocy wobec dzieci jako metody wychowawczej w szkołach. Szczególnie niepokojący w takich sytuacjach był brak właściwej reakcji ze strony dyrektorów i pracowników placówek, w których przebywały dzieci. Dyrektorzy placówek nie zawsze podejmowali współpracę z instytucjami powołanymi do ochrony dzieci przed przemocą (organami ścigania, sądami). Brak kategorycznej dezaprobaty komisji dyscyplinarnych dla nauczycieli wobec zachowania nauczycieli i wychowawców, którzy naruszyli nietykalność cielesną dzieci, nie sprzyjał promowaniu metod wychowawczych eliminujących kary cielesne i budowaniu autorytetu nauczycieli. Konieczne

jest współdziałanie wszelkich służb i organizacji społecznych w celu eliminacji przyzwolenia dla stosowania przemocy i zmiany postawy wobec aktów krzywdzenia dzieci.

• rozszerzenie katalogu przypadków wyłączających instytucję zatarcia skazania

Wyjątki od instytucji zatarcia skazania powinny obejmować szerszy katalog przestępstw, tj. również przestępstwa popełnione na szkodę małoletnich z użyciem przemocy. Należy postulować, by wyłączenie instytucji zatarcia skazania obejmowało wyroki skazujące na karę z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Zaostrzenie warunków zatarcia skazania ma zmierzać do tego, by z dziećmi nie pracowały osoby niedające rękami prawidłowego wykonywania swych obowiązków.

• udział służb medycznych w rozpoznawaniu przemocy stosowanej wobec dzieci

Należy zwrócić uwagę na małe zaangażowanie pracowników ochrony zdrowia, w tym lekarzy oraz lekarzy stomatologów w rozpoznawanie przemocy wobec najmłodszych. Posiadają oni możliwość diagnozowania oznak krzywdzenia dzieci, jednak rzadko wszczynali procedurę „Niebieskie Karty”. Należy postulować, by w programie kształcenia lekarzy oraz lekarzy stomatologów były ujęte zagadnienia z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

• wykorzystywanie środków probacyjnych i karnych w sprawach dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Wyrokami skazującymi za stosowanie przemocy wobec dzieci bardzo często orzekano karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, a orzekający rzadko korzystali ze środków probacyjnych i karnych, takich jak nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, zakaz zbliżania się do pokrzywdzonego lub nakaz uczestnictwa sprawcy w programach korekcyjno-educacyjnych, które zmierzałyby do trwałych zmian w postawie sprawców i zapewniałyby bezpieczeństwo ofiarom.

• rozpowszechnianie pornografii w sieciach teleinformatycznych

Ustalony w art. 202 § 2 Kodeksu karnego zakaz, penalizujący rozpowszechnianie treści pornograficznych w sposób umożliwiający małoletniemu poniżej lat 15 zapoznanie się z nimi, był nieegzekwowalny w przypadku, gdy treści pornograficzne były rozpowszechniane w sieciach teleinformatycznych. Brakuje środków realnie zabezpieczających małoletnich poniżej 15. roku życia przed dostępem do treści tego rodzaju.

• ochronę praw dzieci przed niestosownymi treściami rozpowszechnianymi w kinach

Nie zostały ustanowione normy określające procedurę nadawania filmom, wyświetlanym w kinach, oznaczenia kategorii wiekowej. Takie oznaczenie nadawane jest przez dys-

trybutorów filmów według ich swobodnego uznania. Często filmom nadawano oznaczenia zaniżonej kategorii wiekowej. Ponadto brakuje analogicznego uregulowania, znajdującego zastosowanie do filmów rozpowszechnianych na nośnikach (np. DVD) i dostępnych w obrocie handlowym.

• profesjonalną reprezentację dzieci w postępowaniach karnych

Sądy, wyznaczając kuratora w postępowaniu karnym, wskazywały najczęściej pracownika sądu, który nie miał odpowiedniego wykształcenia i doświadczenia do występowania przed organami ścigania i wymiarem sprawiedliwości. Obserwowana bierność kuratorów reprezentujących prawa dzieci uniemożliwiała pełną ochronę ich interesów.

• obowiązek informowania Rzecznika Praw Dziecka o nagłych zgonach i pobiciach

Dla wzmocnienia ochrony dzieci, konieczne jest nałożenie na organy ścigania i inne instytucje obowiązku pilnego przekazywania Rzecznikowi Praw Dziecka informacji o nagłych zgonach i pobiciach dzieci przebywających w pieczy zastępczej.

• brak wyszczególnienia osoby dziecka – ofiary przemocy w statystykach

Większość prowadzonych statystyk nie specyfikuje osoby i płci dziecka, jako ofiary przemocy.

• monitorowanie funkcjonowania ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie

Niezbędne jest prowadzenie stałych szkoleń podnoszących kompetencje osób realizujących zadania wynikające z wymienionej ustawy. Daleko niewystarczający w ramach procedur przeciwdziałania przemocy w rodzinie był udział przedstawicieli ochrony zdrowia, oświaty i gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych. Gminy i powiaty w sposób niedostateczny realizowały zadania w zakresie poradnictwa i interwencji w rodzinach zagrożonych przemocą. Badania wymaga system szybkiego reagowania na przemoc wobec dzieci w tym w zakresie, skoordynowania odpowiednich służb oraz ich dyżurów w godzinach wieczornych i nocnych oraz w święta.

Szczegóły dotyczące wystąpień Rzecznika Praw Dziecka w w/w sprawach, znajdują się na stronach 217–224 Informacji o Działalności Rzecznika Praw Dziecka, dostępnej na stronie internetowej: www.brpd.gov.pl

WYSTĄPIENIA GENERALNE Rzecznika Praw Dziecka

od 1 stycznia 2014 do 30 kwietnia 2014 roku

• W SPRAWIE OCHRONY DZIECI PRZED PEDOFILIĄ – wystąpienie z 8 stycznia 2014 roku

Rzecznik Praw Dziecka zwrócił się do Ministra Sprawiedliwości, Ministra Spraw Wewnętrznych i Ministra Zdrowia z prośbą o informacje nt. działań podjętych wobec osób mających opuścić zakład karny, wynikających z wejścia w życie ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób.

Wspomniana ustawa powinna objąć m.in. Mariusza T., który dopuścił się w latach 80. zbrodni zabójstwa wobec małoletnich na tle seksualnym. Ze sporządzonej na zlecenie Rzecznika Praw Dziecka informacji, przedstawionej przez Dyrektora Zakładu Karnego w Rawiczu wynika, że Mariusz T. po zakończeniu odbywania kary powinien być poddany długoterminowemu oddziaływaniu terapeutycznemu, gdyż nadal stanowi zagrożenie społeczne.

• W SPRAWIE OPIEKI PIELĘGNIARSKIEJ – wystąpienie z 8 stycznia 2014 roku

Rzecznik Praw Dziecka zwrócił się do Ministra Zdrowia z prośbą o pogłębioną analizę opieki zdrowotnej nad dziećmi i młodzieżą w środowisku nauczania i wychowania.

Zdaniem Rzecznika dotychczasowe regulacje prawne nie zapewniają możliwości sprawowania opieki pielęgniarskiej adekwatnej do potrzeb zdrowotnych dzieci. Najważniejsze problemy wymagające analizy to: normy zatrudnienia pielęgniarek w szkołach, konieczność zapewnienia opieki dzieciom przebywającym w całodobowych ośrodkach, podlegających resortowi oświaty, opieka pielęgniarska nad dziećmi uczęszczającymi do przedszkola.

• W SPRAWIE NARODOWEGO PROGRAMU ZWALCZANIA CHOROÓB NOWOTWOROWYCH – wystąpienie z 7 lutego 2014

Rzecznik Praw Dziecka przedstawił Ministrowi Zdrowia uwagi do Narodowego programu zwalczania chorób nowotworowych. Zdaniem Rzecznika w programie należy wprowadzić priorytet opieki nad dziećmi. Niezbędne jest położenie większego nacisku na szczególne potrzeby onkologii dziecięcej, w tym zasoby sprzętowe, kompetencje i wspieranie placówek zajmujących się leczeniem dzieci.

• W SPRAWIE ZAJĘĆ DLA DZIECI Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ – wystąpienie z 11 lutego 2014 roku

Rzecznik Praw Dziecka w wystąpieniu generalnym do Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych zwrócił uwagę na prawa dzieci z niepełnosprawnością, które posiadają opinię o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju.

W opinii Rzecznika w celu poprawy funkcjonowania najmłodszych dzieci z niepełnosprawnością, objętych wczesnym wspomaganie rozwoju, należy podjąć działania zmierzające do zwiększenia liczby zajęć, na które uczęszczają oraz zapewnić dzieciom dowóz.

• W SPRAWIE USTANOWIENIA KSIĄŻECZKI ZDROWIA DZIECKA – wystąpienie z 14 lutego 2014 roku

Rzecznik Praw Dziecka ponownie przedłożył Ministrowi Zdrowia propozycję, aby świadczenia medyczne udzielane dzieciom były dokumentowane w formie Książeczki Zdrowia Dziecka.

W swoim wystąpieniu Rzecznik zwrócił uwagę na potrzebę rozszerzenia katalogu dokumentacji medycznej o Książeczkę Zdrowia Dziecka i określenie jej zawartości. Określenie Książeczki Zdrowia Dziecka jako rodzaju dokumentacji medycznej, pozwoli na utwalenie danych o czynnościach medycznych realizowanych w stosunku do dzieci na terenie całego kraju.

• W SPRAWIE PSYCHIATRII DZIECIĘCEJ – wystąpienie z 3 marca 2014 roku

Rzecznik Praw Dziecka ponownie zwrócił się do Ministra Zdrowia w sprawie dostępu do świadczeń psychiatrii dla dzieci i młodzieży.

Rzecznik zwrócił uwagę na problem niedoszacowania w latach ubiegłych procedur psychiatrycznych, co prowadziło do stałego pogarszania się sytuacji finansowej placówek realizujących opiekę psychiatryczną nad dziećmi i młodzieżą. Wśród nich znalazły się czołowe, wyspecjalizowane placówki psychiatrii, neuropsychiatrii, leczenia nerwic, autyzmu.

Podkreślił również, że dalsze utrzymywanie niskich wycen skutkować może wypowiedzeniem wielu umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej, a w konsekwencji ograniczeniem sprawowania opieki psychiatrycznej.

• **W SPRAWIE WYJAZDÓW KARETEK POGOTOWIA DO DZIECI – wystąpienie z 5 marca 2014 roku**

W skierowanym do Ministra Zdrowia wystąpieniu Rzecznik Praw Dziecka zwrócił się o zmianę Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie ramowych procedur przyjmowania wezwań przez dyspozytora medycznego i dysponowania zespołami ratownictwa medycznego (Dz.U. poz. 66) tak, by każde wezwanie pomocy do dziecka było traktowane jako stan nagłego zagrożenia zdrowotnego i skutkowało zadysponowaniem zespołu ratownictwa medycznego, a przynajmniej – by obowiązkowe zadysponowanie dotyczyło wezwań do dzieci w wieku co najmniej do lat 3.

Dodatkowo Rzecznik poruszył problem konieczności opracowania odrębnej jednolitej normy określającej przeprowadzanie wywiadu medycznego przez dyspozytora, przyjmującego wezwanie pomocy do dziecka.

• **W SPRAWIE PUBLIKOWANIA NA WOKANDACH SĄDOWYCH W POSTĘPOWANIU KARNYM DANYCH OSOBOWYCH DZIECI POKRZYWDZONYCH PRZE- STĘPSTWEM – wystąpienie z 18 marca 2014 roku**

Rzecznik Praw Dziecka zwrócił się do Ministra Sprawiedliwości o zmianę uregulowań prawnych, dotyczących kwestii związanych z jawnością wokand sądowych. Rzecznik Praw Dziecka zwrócił uwagę na bulwersujący opinię publiczną przypadek ujawnienia danych osobowych małoletnich pokrzywdzonych na wokandzie sądowej w Sądzie Rejonowym w Szczecinie.

Rzecznik Praw Dziecka wnioskował, aby wokandy ze spraw rozpatrywanych przez sądy dotyczących przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, w których pokrzywdzonymi są dzieci, nie zawierały ich danych osobowych.

• **W SPRAWIE REHABILITACJI DZIECI Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ – wystąpienie z 25 marca 2014 roku**

Rzecznik Praw Dziecka kolejny raz wystąpił do Ministra Zdrowia w sprawie rehabilitacji dzieci z niepełnosprawnością. Powołując się na Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 26 września 2005 roku w sprawie kryteriów medycznych, jakimi powinni kierować się świadczeniodawcy, umieszczając świadczeniobiorców na listach oczekujących na udzielenie świadczenia opieki zdrowotnej (Dz.U. Nr 200, poz. 1661), gdzie wskazano, iż świadczeniobiorcy, którzy wymagają okresowego, w ściśle ustalonych terminach, wykonywania kolejnych etapów leczenia, przyjmowani są w celu udzielenia tego świadczenia zgodnie z planem leczenia, Rzecznik zwrócił uwagę, że świadczenia z zakresu rehabilitacji dla dzieci z niepełnosprawnością w sytuacji określenia ich planu leczenia, powinny być realizowane zgodnie z tym planem, bez konieczności wpisu na listę oczekujących i wynikającego z tego oczekiwania na udzielenie świadczenia.

Rzecznik zaproponował stworzenie odrębnego skierowania dla dzieci z niepełnosprawnością – z dokumentu w sposób jednoznaczny wynikałoby, że wobec pacjenta ustalono plan leczenia i udzielane mu świadczenia mają być realizowane zgodnie z tym planem. Takie rozwiązanie pozwoli na poprawę terminowości realizacji świadczeń zdrowotnych dla dzieci z niepełnosprawnością.

• **W SPRAWIE KWALIFIKACJI WYCHOWAWCÓW KOLONIJNYCH – wystąpienie z 1 kwietnia 2014 roku**

Rzecznik Praw Dziecka zwrócił się do Ministra Edukacji Narodowej z prośbą o zbadanie problemu dotyczącego organizacji kursów na wychowawców kolonijnych za pomocą platformy e-learningowej.

Rzecznik wskazał, że powyższa forma kształcenia nie daje możliwości praktycznej weryfikacji umiejętności kursantów. Jednocześnie Rzecznik wnioskował o podjęcie prac legislacyjnych mających na celu maksymalne zabezpieczenie praw dzieci przebywających na wypoczynku zorganizowanym.

• **W SPRAWIE ORGANIZACJI WYPOCZYNKU ZAGRANICZNEGO – wystąpienie z 3 kwietnia 2014 roku**

Rzecznik Praw Dziecka zwrócił się do Ministra Edukacji Narodowej, podejmując temat organizacji wypoczynku zagranicznego dla dzieci. Organizatorzy wypoczynku zagranicznego są zobowiązani do przekazywania znacznie mniej szczegółowych danych na temat warunków wypoczynku krajowego. Powyższe jest niepokojące, ze względu na fakt, że wypoczynek zagraniczny nie podlega kontroli podczas jego trwania.

• **O NADAWANIE FILMOM OZNACZENIA KATEGORII WIEKOWEJ – wystąpienie z 4 kwietnia 2014 roku**

Rzecznik Praw Dziecka wystąpił do Dyrektora Polskiego Instytutu Sztuki Filmowej w sprawie wprowadzenia procedury nadawania oznaczenia kategorii wiekowej filmom wyświetlanym w kinach. To zagadnienie było przedmiotem kilku dotychczasowych wystąpień Rzecznika z: 29 października 2008 roku, 28 listopada 2011 roku i 29 kwietnia 2013 roku.

• **W SPRAWIE REKLAM PRODUKTÓW SPOŻYWCZYCH NIEWSKAZANYCH DLA DZIECI – wystąpienie z 4 kwietnia 2014 roku**

Rzecznik Praw Dziecka wystąpił do Przewodniczącego Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji w sprawie emisji w radiu i telewizji reklam artykułów spożywczych lub napojów, zawierających składniki, których obecność w nadmiernych ilościach w codziennej diecie jest niewskazana. Na podstawie art. 16b ust. 3b ustawy z dnia 29 grud-

nia 1992 roku o radiofonii i telewizji Rada może wydać rozporządzenie, zakazujące wyświetlania takich reklam w sąsiedztwie audycji dziecięcych.

• **W SPRAWIE RATYFIKACJI III PROTOKOŁU FAKULTATYWNEGO DO KONWENCJI O PRAWACH DZIECKA – wystąpienie z 4 kwietnia 2014 roku**

Rzecznik Praw Dziecka zwrócił się do Ministra Pracy i Polityki Społecznej z prośbą o podjęcie działań, które umożliwią jak najszybszą ratyfikację III Protokołu Fakultatywnego do Konwencji o Prawach Dziecka w sprawie procedury składania zawiadomień o naruszeniu praw dziecka.

III Protokół zacznie obowiązywać od 14 kwietnia 2014 roku w stosunku do państw, które go ratyfikowały. Samo podpisanie III Protokołu Fakultatywnego przez Polskę 30 września 2013 roku nie spowodowało, że stał się on częścią polskiego porządku prawnego. Zdaniem Rzecznika ratyfikacja Protokołu przyczyni się do wzmocnienia statusu dziecka jako podmiotu praw oraz pozycji Polski w dziedzinie ochrony praw dziecka.

• **O USTALANIE SKŁADU RODZINY OSOBY SAMOTNIE WYCHOWUJĄCEJ DZIECKO – wystąpienie z 8 kwietnia 2014 roku**

Rzecznik Praw Dziecka wystąpił do Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej o uzupełnienie stanowiska resortu w sprawie wykładni przepisów ustawy o świadczeniach rodzinnych, a w szczególności o ustalenie, czy członkiem rodziny osoby samotnie wychowującej dziecko jest drugie z rodziców, niewychowujące swojego dziecka.

Wątpliwości powstały w toku badania przez Rzecznika postępowań administracyjnych, prowadzonych na wniosek osób starających się o ustalenie prawa do jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka (tzw. „becikowego”), ponieważ odmawianie drugiemu rodzicowi statusu członka rodziny skutkuje tym, że dochód osiągany przez owego rodzica nie jest zaliczany do dochodu rodziny osoby samotnie wychowującej dziecko. Ustalenie dochodu rodziny ma znaczenie dla ustalenia prawa do świadczeń rodzinnych, w tym – „becikowego”.

• **W SPRAWIE LECZENIA DZIECI CIERPIĄCYCH NA NOWOTWORY KOŚCI – wystąpienie z 8 kwietnia 2014 roku**

Rzecznik Praw Dziecka wystąpił do Ministra Zdrowia w sprawie dostępności do opieki zdrowotnej dla dzieci z chorobą nowotworową kości. Jedyna w Polsce placówka wykonująca zabiegi implantowania endoprotez u dzieci – Klinika Chirurgii Onkologicznej Dzieci i Młodzieży Instytutu Matki i Dziecka – z powodu zmniejszenia przyznanych jej środków finansowych będzie zmuszona do ograniczenia wykonywania tych zabiegów.

• **W SPRAWIE LEPSZEJ OCHRONY PRAW DZIECKA W PLACÓWKACH NIEPUBLICZNYCH – wystąpienie z 14 kwietnia 2014 roku**

Rzecznik Praw Dziecka zwrócił się do Ministra Edukacji Narodowej w sprawie lepszej ochrony praw dziecka w placówkach niepublicznych. Rzecznik wskazuje na konieczność zmian w obecnie obowiązujących przepisach dotyczących wprowadzenia opiniowania oraz kontrolowania przez kuratora oświaty placówek niepublicznych.

• **W SPRAWIE OPIEKI I BEZPIECZEŃSTWA DZIECI W SALACH ZABAW – wystąpienie z 16 kwietnia 2014 roku**

Rzecznik Praw Dziecka wystąpił do Ministra Pracy i Polityki Społecznej oraz do Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w sprawie opieki i bezpieczeństwa dzieci korzystających z sal zabaw.

W wystąpieniach Rzecznik przedstawił wnioski z badań 25 losowo wybranych regulaminów sal zabaw. Wątpliwości Rzecznika przede wszystkim wzbudziły warunki bezpieczeństwa dziecka pozostawionego przez rodziców pod opieką personelu sali zabaw. W szczególności zwrócono uwagę na brak określenia wieku dziecka, które może być pozostawione w sali zabaw oraz dopuszczalnego czasu pozostawienia dziecka, brak wskazania jakichkolwiek formalności, mających na celu uzyskanie przez personel jak najwięcej informacji o dziecku, brak przejęcia odpowiedzialności przez personel za dziecko, którym się opiekuje.

• **W SPRAWIE JAKOŚCI USŁUG W PLACÓWKACH DLA DZIECI – wystąpienie z 25 kwietnia 2014 roku**

Rzecznik Praw Dziecka zwrócił się do Ministra Edukacji Narodowej oraz do Ministra Pracy i Polityki Społecznej o wprowadzenie zmian systemowych, znacznie lepiej chroniących dzieci w placówkach.

Rzecznik zwrócił uwagę, że wprowadzenie wolontariatu skutkowałooby znacznie wnikliwszą kontrolą społeczną, z oczywistą korzyścią dla podopiecznych. Ponadto zaproponował przyznawanie każdej placówce (w rozumieniu art. 2 pkt. 3, 5, 7 ustawy z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty) oraz placówkom instytucjonalnej pieczy zastępczej tzw. certyfikatu jakości pracy placówki. Byłby on systematycznie odnawiany przez niezależny organ, powołany odpowiednio przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania i ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego.

• **W SPRAWIE FINANSOWANIA EDUKACJI DZIECI Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ – wystąpienie z 28 kwietnia 2014 roku**

Rzecznik Praw Dziecka zwrócił się do Ministra Edukacji Narodowej o interwencję w sprawie niewłaściwego przepływu funduszy z budżetu państwa, przeznaczanych na specjalne potrzeby uczniów z dysfunkcjami.

Chodzi o to, by przekazywane przez MEN środki finansowe dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi były wykorzystywane zgodnie z przeznaczeniem. Poprzednie wystąpienie RPD do MEN w tych kwestiach miało miejsce w roku 2011.

• **W SPRAWIE SYSTEMU MONITOROWANIA LOSÓW DZIECKA – wystąpienie z 29 kwietnia 2014 roku**

Rzecznik Praw Dziecka zwrócił się do Ministra Zdrowia i do Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie wzmocnienia systemu monitorowania losów dziecka.

Rzecznik proponuje uszczelnienie systemu przepływu informacji przez zobligowanie placówki, w której dziecko urodziło się, do poinformowania o tym placówkę sprawującą podstawową opiekę zdrowotną nad kobietą rodzącą dziecko. Lekarz podstawowej opieki zdrowotnej miałby wówczas możliwość sprawdzenia, czy narodzone dziecko zostało zarejestrowane, a w przypadku nieobjęcia noworodka opieką zdrowotną, miałby obowiązek zgłoszenia tego faktu służbom socjalnym, właściwym dla miejsca jego zamieszkania.

Odznaka Honorowa za Zasługi dla Ochrony Praw Dziecka

wzór odznaki

W odpowiedzi na prośbę Rzecznika Praw Dziecka w dniu 26 marca 2013 roku weszło w życie rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 15 lutego 2013 roku w sprawie ustanowienia Odznaki Honorowej za Zasługi dla Ochrony Praw Dziecka (Dz.U. z 11 marca 2013 r. poz. 333), ustalenia jej wzoru, zasad i trybu nadawania oraz noszenia. Odznaka nadawana jest podmiotom, których działalność przyniosła istotny wkład w rozwój dzieci.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej w ten sposób ustanowił nadawaną przez Rzecznika Praw Dziecka odznakę dla osób fizycznych, organizacji i instytucji w kraju i za granicą za szczególne osiągnięcia w dziedzinie ochrony praw dzieci.

W 2013 roku Rzecznik Praw Dziecka wyróżnił tym odznaczeniem:

- dr Marię Łopatkową
- prof. Bibianę Mossakowską
- prof. Jadwigę Bińczycką
- prof. Alicję Chybicką
- Jerzego Hamerskiego
- Ewę Dados

oraz instytucje:

- Komitet Ochrony Praw Dziecka
- Fundację Dar Serca z Chicago
- Fundację Rozwoju Dzieci im. Jana Amosa Komeńskiego.

Dzień Dziecka

Polskim dzieciom towarzyszy od lat pięćdziesiątych XX wieku. Zawsze szczególnie podkreślany, z najlepszymi życzeniami, słodyczami, zabawkami i przyjemnym spędzaniem czasu; przed południem – w przedszkolu lub szkole, a po południu – z rodzicami, rodzeństwem, dziadkami, ciociami i każdym, kto zechce się dotączyć.

Szkoły od lat mają swój pomysł na to święto – organizują, zamiast lekcji, Dzień Sportu, który jest świetną okazją do spędzenia dnia w ruchu na świeżym powietrzu, wśród zmagania i rozmaitych konkurencji, także intelektualnych lub wymagających talentów artystycznych.

To nie wszystko – od dwudziestu lat 1 czerwca na ul. Wiejskiej 4/6/8 obraduje Sejm Dzieci i Młodzieży. Chodzi o propagowanie parlamentaryzmu wśród młodzieży gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej z całej Polski – każde województwo ma do dyspozycji liczbę mandatów proporcjonalną do liczby uczniów tych szkół na swoim terenie. Temat tegorocznej debaty to „Wybory parlamentarne”.

Sejm Dzieci i Młodzieży to ważna inicjatywa w Europie, choć obecnie podobne przedsięwzięcia rozwijają się także w innych krajach.

Pierwszy telefon zaufania powstał w latach 50. XX wieku w Londynie, w związku z samobójstwem 14-letniej dziewczynki. Ta tragedia zainicjowała nowy sposób niesienia pomocy i dawania wsparcia osobom, które znalazły się w trudnej sytuacji życiowej. Jest ona szczególnie ważna dla najmłodszych, często bezradnych czy bezbronnych, którzy nie umieją znaleźć wokół siebie kogoś, kto zrozumie, poradzi i pomoże, kto zna i respektuje prawa dziecka.

Ogromną rolę w upowszechnianiu tych praw spełnia Dziecięcy Telefon Zaufania Rzecznika Praw Dziecka, uruchomiony 20 listopada 2008 roku. Jego numer – 800 12 12 12 – przeznaczony jest dla każdego młodego człowieka, który nie radzi sobie z problemami

w szkole lub domu, jest ofiarą przemocy, chce pomóc rówieśnikowi lub potrzebuje rady, wsparcia bądź zwykłej rozmowy w trudnych chwilach. Dyżurują przy nim psycholodzy, pedagodzy oraz prawnicy, którzy do tej pory pomogli w kilkudziesięciu tysiącach spraw z całej Polski.

Dzieci dzwonią w bardzo różnych sprawach. Choć niektóre mogą się wydawać błahy, dla dziecka to poważny problem, skoro odważyło się szukać pomocy. Niekiedy wystarcza rozmowa lub seria rozmów, ale bywają i takie telefony, po których konieczna jest natychmiastowa interwencja Policji i odpowiednich służb. Warto zapamiętać i upowszechnić ten numer.

Życzenia na wakacje

Niebawem wakacje! Dla każdego to wielka zmiana, czas wolny od szkoły, lato, nowe miejsca i nowe przyjaźnie.

Życzę Wam, by pogoda była najwspanialsza, a słońce dodało Wam zdrowia i siły. Dla dobrego życia porządną wypoczynek jest bardzo ważny. Szkołę macie już za sobą.

Życzę byście znakomicie odpoczęli, nie zapominając o tym, jak ważne jest bezpieczeństwo każdego z Was. Dbajcie o nie nad wodą, w górach, a także poznając nowe osoby.

Mam nadzieję, że po wakacjach wrócicie do szkół – jedni do tych samych, a inni – do nowych, w świetnej formie, pełni wspaniałych wspomnień, radości, opaleni i wypoczęci.

Marek Michalak
Rzecznik Praw Dziecka

NOS mam po tacie

a PIEGI po mamie

**A tak naprawdę czy się to
komuś podoba czy nie**

**zawsze, ale to zawsze
jestem mamy i taty!**

www.brpd.gov.pl

RZECZNIK PRAW DZIECKA

Połowa interwencji u Rzecznika Praw Dziecka to sprawy okołorozwodowe! Każde dziecko ma prawo do dobrej więzi z obojgiem rodziców. Niszcząc tę więź niszczysz dziecko.